

Малюська З. В.,
Хмельницький національний університет

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Стаття присвячена аналізу процесу формування лінгвокультурної компетенції. У ній подані різноманітні елементи, які є складовими частинами, необхідними для розуміння динаміки міжкультурного спілкування. Автор акцентує увагу на передумовах формування такого виду компетенції, як лінгвосоціокультурна.

Ключові слова: спілкування, лінгвокультура, особистість, мова, пізнання.

Статья анализирует процесс формирования лингвокультурной компетенции. В ней рассматриваются разнообразие элементы, которые необходимы для понимания динамики межкультурного общения. Автор акцентирует внимание на предпосылках формирования такого вида компетенции, как лингвосоциокультурная.

Ключевые слова: общение, лингвокультура, личность, язык, познание.

This article is devoted to the special, psychological preconditions of linguistic and cultural sphere. In this article we mark that foreign language is phenomenon of national culture.

Key words: intercourse, linguacultural, personality, language, cognition.

У даний час у системі вищої освіти країни значна увага повинна приділятися не тільки навчанню студентів фахової лексики та іншомовного професійного спілкування, а й основам міжкультурного спілкування. А бажання України ввійти в Європейський економічний та освітній простір, інтегруватися з європейськими країнами підтверджує необхідність підготовки спеціалістів, які б не тільки вільно володіли іноземною мовою, але й культурою іншомовного спілкування. Оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування неможливе без паралельного вивчення відповідної культури. “Якщо розуміти під культурою все, що робить і думає нація, що мова фіксує, як ця нація думає” [4, с. 81]. Культура, відповідно до думки Брауна, – це контекст, всередині якого ми існуємо, думаємо, відчуваємо і спілкуємось один з одним. “З однієї сторони, мова відображає специфіку мислення народу, а з іншої навіть нав’язує людині певний світогляд і обумовлює норми його мислення і поведінки” [5, с. 138]. Ось чому, організовуючи процес навчання таким чином, щоб іноземна мова вивчалась як феномен національної культури можливо сформувати особливий вид компетенції – лінгвокультурну і забезпечити на кінцевому етапі повноцінне міжкультурне спілкування і взаєморозуміння, тобто діалог культур.

Проаналізуємо, які є соціально-психологічні передумови для реалізації цієї тези. Ці передумови закладені, як у самій особистості того, кого ми навчаємо, так і в можливостях спеціально організованого навчально-виховного процесу, який ставить перед собою мету навчання міжкультурного спілкування. Цей процес допомагає відчутти і усвідомити чужу культуру, а, отже, краще зрозуміти і свою. Якщо ми розуміємо інших, то ми розуміємо себе. Ось чому міжкультурне спілкування розвиває здатність студента розпізнати іншомовні феномени і аналізувати їх в порівнянні з рідною культурою для покращання спроможності до міжкультурної комунікації. Недаремно, іноземні методисти порівнюють вивчення іноземної мови з подорожжю в іншу культуру, під час якої усвідомлюється своя власна.

Цікавим на занятті є такий вид роботи: британський менеджер дає поради своїм колегам, які збираються по справах у три різні країни, коротко характеризуючи їх. Студенти повинні не тільки впізнати їх з поданих характеристик, а й продовжити перелік відомими їм особливостями.

1. “Handshaking is the first example. In this country they shake hands much more than we do. So you mustn’t forget to do that.

Another difference is that at work they use first names much less than we do here in Britain. So it’s preferable to call people by their family names.

Food and wine take a very important place in this country, so at a business lunch never start discussing business immediately. That might seem like bad manners”.

2. “In Britain we sometimes are five or ten minutes late for a meeting but in this country you should arrive on time, because people are very punctual, especially in work situations. They usually arrive at the arranged time or even earlier.

Family names are more common at work. People often use titles – Doctor, Professor, and so on. Please, remember to do the same. Your foreign colleague will tell you if he or she wants you to use their first name.

You shouldn’t try to be humorous or make jokes with people you don’t know well, because it might make them feel uncomfortable. Business meetings are usually very serious. At a first meeting it’s normal to exchange business cards, but I don’t recommend you to do this until the end of the meeting.

3. “When you go to this country, take plenty of business cards with you. They usually exchange cards at the beginning of a meeting, and they always read your card very carefully. You should do the same with theirs. If you don’t, they might think it rude.

If you want to succeed in business, you must learn to be patient, because it takes longer to make decisions in this country than it does in Britain. And don’t forget that when they say “Yes”, they may mean “I understand”, but not “I agree” It may cause misunderstanding”[2, с. 103-105].

Велику зацікавленість викликає у студентів і обговорення інформації на теми: “Meeting Internationally”, “Presenting a Gift”, “Dress Code”, “Time – a Multi – Cultured Thing”, “Multinational Management”, де йдеться про сприйняття людьми різними національностями жартів, поведінку під час різних церемоній, зустрічей, дарування подарунків, квітів, надсилання привітань.

Неможливо зрозуміти процес становлення особистості у відриві від культурної спільності. Б.Ананьєву на-

лежить афоризм, з яким неможливо не погодитись: “особистість – це продукт культури” [1, с. 29]. Культура в найширшому її розумінні і виявленні виконує цілий ряд функцій: пристосування до середовища, пізнавальну, інформативну, комунікативну, регулятивну, соціалізацій. Процес соціалізації містить в собі засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, отже, культури в її різних видах, які дозволяють йому діяти в якості повноправного члена суспільства.

Засвоєння національної культури відбувається і в тому випадку, коли вже сформована людина з тієї чи іншої причини пориває зв'язки з етнічною або національною спільнотою, в якій вона виросла. В цьому випадку соціологи використовують термін “акультурація”, введений в методіку викладання іноземних мов Е. Верещагініним і Д. Костомаровим. “Акультурація – процес засвоєння особистістю, яка виросла в культурі *a* елементів культури *b*” [3, с. 493]. Людина, яка володіє культурами *a* і *b* в соціології називається особистістю на рубежі культур. Формування цієї культури і повинно, бути метою навчання іноземній мові. Ось чому навчання іноземним мовам необхідно здійснювати в тісному, нерозривному зв'язку з навчанням культури країни, мова якої вивчається. Інакше кажучи, мова йде про необхідність формування інтеркультурної компетенції як першочергової мети навчання студентів іноземних мов. При цьому мається на увазі не тільки інтерес до контакту з іншою культурою, а й розширення соціального та інтелектуального світогляду студентів. Знайомство студентів з історичним оточенням іншої країни для кращої орієнтації у власному та чужому суспільстві не може обмежуватися лише реальними умовами країни, а має привести студентів до сприйняття власних цінностей та суспільних взаємозв'язків.

На наш погляд, рідна культура засвоюється набагато краще завдяки схожим та різним способам сприйняття, а також при взаємодії між ними. Навчання іноземної мови дає можливість не лише поглянути збоку на звичні для нас культурні особливості, взаємозв'язки та оцінити їх, але й критично наблизитися до іншої культури і в той же час ставитися до неї з симпатією, терпимістю та розумінням.

Таким чином, проблема формування міжкультурної компетенції полягає у вільному наблизенні до поведінки людей з іншою культурною орієнтацією. Навчання повинно починатися з цілеспрямованого пізнання власної культури та традицій. Саме пізнання культури, вміння її цінувати допоможе індивіду уважно ставитися та усвідомлювати чуже, розуміти його, сприймати та поважати.

Виходячи з соціально-психологічної точки зору, особистість того, кого ми навчаємо, повинна бути готова до повторної акультурації і до міжкультурного спілкування і взаєморозуміння. Ця готовність виявляється в таких якостях особистості, як:

- усвідомлення особистої ідентичності і презентація її. Це здатність індивіда зрозуміти, що власне сприйняття світу обумовлено соціокультурними факторами і колективним менталітетом, які не так легко змінити. Але це означає і здатність індивіда змалювати свій світ представникам іншої культури на їх мові;

- здатність індивіда абстрагуватися від власної позиції, поглянути на неї зі сторони, розуміючи при цьому, що є інші бачення світу, і що заботи і спостереження іншого світу по відношенню до нього такі ж природні, як і його власні;

- здатність індивіда ввійти в ситуацію представника іншої соціокультурної спільноти і спромогтися зрозуміти його. У розвитку цієї якості велику роль відіграють афектні, а не пізнавальні процеси, так як поза мовним середовищем це відбувається опосередковано через тексти, фільми, картини;

- здатність особистості не боятися зустрічі з “чужим”, не уникати її, а вступати в контакт. Ось чому, саме на заняттях іноземної мови потрібно давати студентам таку можливість зустрічі з “чужим” і розвивати здатність аналізувати і обговорювати своє сприйняття, порівнювати різні культури.

Таким чином, очевидно, що успішний розвиток особистості, готової до діалогу культур, представляє собою процес, яким можна керувати, керуючи процесом засвоєння іншомовної культури.

Однак, однієї соціально-психологічної готовності особистості до міжкультурного спілкування недостатньо. Необхідно створити такі умови спілкування, які б виступали в ролі механізму соціальної взаємодії і сприяли застосуванню норм і моделей мовної і немовної поведінки, обумовлених соціумом країни, мову якої вивчаємо.

Поняття “соціальний контекст” передбачає врахування минулого досвіду, накопиченого людством. В комунікації поняття “соціальний контекст” доповнюється поняттям “контекст культури”, до якого відносять знання реалій із найрізноманітніших сфер життя, історії, культури народу.

Для студентів, які вивчають іноземну мову, необхідною умовою є спеціальне формування навиків і стереотипів мовної і немовної поведінки як необхідної умови оволодіння культурою іншомовної комунікації. Якщо ж ці умови не виконуються, то стереотипи мовної і немовної поведінки, засвоєні на рідній мові, автоматично переносяться на іноземну мову.

Вивчення іноземної мови і оволодіння нею як засобом спілкування між представниками однієї культури приводить до того, що норми культури, зокрема, країни, мову якої вивчаємо, які потрібно знати, враховувати і використовувати у спілкуванні, сприймаються як чужі і незвичні. Незнання особливостей національного соціокультурного менталітету приводить до стану дискомфорту. Крім того, ті індивіди, які вивчають мову поза мовним середовищем, часто потрапляють в “комунікативні пастки” або переживають “культурний шок”. Дуже ефективно провокувати такі “мовні пастки” і ситуації на заняттях, такі як емоційне переживання (сміх, здивування) забезпечує їх запам'ятовування.

Не викликає сумніву той факт, що неможливо створити на заняттях іноземної мови повної об'єктивної картини іншомовного світу і його культури, так як їх просто не існує. Однак не слід нехтувати можливістю змодельювати світ іншомовної культури з тією чи іншою ступінню повноти і комплексності. Ситуації міжкультурного спілкування, які моделюються на заняттях, повинні базуватися на моделях обох культур – рідної і іншомовної. Інакше, з однієї сторони, це не будуть ситуації міжкультурного спілкування, а з іншої, без цього неможливо буде, наприклад, загострити увагу студентів по відношенню до чужої культури.

Створення моделі іншомовної культури, яка дозволяє відтворити соціально-культурний простір і елементи

соціально-культурного оточення і сформувати на цій основі лінгвосоціокультурну компетенцію, можливе в учбових закладах лише через максимальне наповнення учбових матеріалів автентичними аудіо-, відео- і друкованими матеріалами.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування лінгвосоціокультурної компетенції в штучних умовах вивчення іноземної мови поза мовним середовищем цілком можливе, так як для цього є певні соціально-психологічні передумови.

Література:

1. Ананьев В. Г. Человек как предмет познания. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1968. – 338 с.
2. Буданов С. І. Business English. Ділова англійська мова/ С. І. Буданов, А. О. Борисова – Донецьк : СПД ФО Сердюк В.І., 2005. – 112 с.
3. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура : Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М. : Рус. яз., 1990.
4. Корнилов О. А. Языковые модели мира //Россия и Запад : диалог культур. – М., 1994.
5. Уорф В. Л. Language, Thought and Reality. – Cambridge, Mass : M.I.T., 1967.